
НА ПОЧАТКУ НАУКОВОГО ШЛЯХУ

УДК 351.745.7:343.7

Мельник Олег Олександрович —
здобувач кафедри адміністративного,
фінансового та господарського права
Академії праці та соціальних відносин

Державна служба боротьби з економічною злочинністю як суб'єкт запобігання проступкам у сфері господарської діяльності

Стаття присвячена дослідженню діяльності Державної служби боротьби з економічною злочинністю як суб'єкта запобігання проступкам у сфері господарських відносин.

Ключові слова: господарська діяльність, проступок, проступки у сфері господарської діяльності.

У сучасних умовах розвитку суспільних відносин, що пов'язаний із соціально-економічними та кримінальними ускладненнями, зростає роль правоохоронних органів, зокрема органів внутрішніх справ (далі – ОВС). Суспільство зацікавлене у наявності стабільної системи діяльності ОВС, яка функціонує на принципах законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями й населенням.

Конституція України визначила юридичну базу гарантій законності – всі державні органи, їх посадові особи, об'єднання громадян та інші суб'єкти права повинні діяти в межах Конституції та відповідно до законів України (ст. 6, 8); громадянам гарантується звернення до суду для захисту своїх конституційних прав і свобод; прокуратурі надано право здійснювати нагляд за дотриманням законів органами, які ведуть дізнання, досудове слідство та оперативно-розшукову діяльність (п. 3 ст. 121) [1].

Для забезпечення захисту конституційних прав громадян ОВС має розгалужену систему структурних підрозділів (кримінальна міліція, міліція громадської безпеки, транспортна міліція, спеціальна міліція, судова міліція, міліція охорони, державна автомобільна інспек-

ція), кожний з яких виконує свої функціональні обов'язки відповідно до положень про них.

Якщо проаналізувати нормативно-правові акти, якими регулюється діяльність ОВС, то можна встановити, що основною службою, уповноваженою протидіяти проступкам у сфері господарської діяльності, є Державна служба боротьби з економічною злочинністю (далі – ДСБЕЗ).

Мета статті – дослідити ДСБЕЗ як суб'єкт запобігання проступкам у сфері господарської діяльності. Розкриваючи вказане питання, заслуговує на увагу розгляд наступних понять: “суб'єкт”, “запобігання”, “проступки у сфері господарської діяльності”.

Слід зазначити, що окремим питанням дослідження ДСБЕЗ як суб'єкта запобігання проступкам у сфері господарської діяльності приділяли увагу такі відомі вчені як О. М. Бандурка, В. Т. Білоус, В. І. Василичук, І. П. Голосніченко, О. Ф. Долженков, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, Д. Й. Никифорчук, С. І. Ніколаюк, Л. П. Скалозуб та інші.

Відповідно до Великого тлумачного словника сучасної української мови під категорією “суб'єкт” розуміють “особу чи організацію як носія певних прав та обов'язків” [2, с. 1408]. У іншій довідковій літературі зазначено, “суб'єкт – походить від латинського subjectus (підлеглий, підвладний)” [3, с. 679].

В адміністративному праві під суб'єктом розуміють носія (власника) прав і свобод у сфері державного управління, що передбачені адміністративно-правовими нормами, який здатен надати права реалізувати, а покладені обов'язки виконувати [4, с. 96 ; 5, с. 73].

Суб'єктами адміністративного права є його органи виконавчої влади, а також внутрішні частини їхнього апарата, органи громадських організацій, діяльність яких регулюється правом, адміністрація підприємств, установ, організацій, виконавчо-розпорядницької структури органів місцевого самоврядування. Суб'єктами адміністративного права необхідно виділити і структурні частини підприємств, установ, організацій, такі як, наприклад, факультет, цех, відділення в лікарні і т. ін. [6].

У своїх наукових працях В. В. Копейчиков та А. М. Колодій визначають, що суб'єктами адміністративних правовідносин є державні органи, фізичні та юридичні особи, які наділяються адміністративно-правовими нормами певним обсягом повноважень у сфері державного управління (державної виконавчої влади). Необхідно розрізняти суб'єкт адміністративного права і суб'єкт адміністративних правовідносин. Названі поняття близькі, але не тотожні. Суб'єкт адміністративного права може існувати абстрактно, але ніколи не вступатиме у правовідносини. А от суб'єкти адміністративних правовідносин завжди конкретні. Для того, щоб суб'єкт адміністративного права став суб'єктом адміністративних правовідносин, необхідні такі три умови: наявність адміністративно-правової норми, що

передбачає адміністративні права і обов'язки; наявність адміністративної правосуб'єктності; наявність адміністративного юридичного факту. Суб'єкти адміністративних правовідносин повинні володіти правосуб'єктністю, тобто здатністю бути носіями прав і обов'язків, здійснювати їх від свого імені та нести юридичну відповідальність за свої дії [7, с. 592–593].

Виходячи із загальних характеристик ДСБЕЗ, як державного органу, можна зробити чіткий висновок про те, що дана служба являється суб'єктом адміністративних правовідносин. Необхідно виділити основні риси, притаманні ДСБЕЗ як структурному підрозділу органу виконавчої влади: статус ДСБЕЗ закріплюється в нормативному порядку, всі ланки ДСБЕЗ об'єднані єдиним керівництвом і підпорядкуванням, унаслідок чого досягається узгодженість і цілеспрямованість дій, ДСБЕЗ наділена державною специфічною компетенцією у сфері державного управління та реалізації завдань, покладених на державу, вона справляє регулюючий вплив на всі сфери державного і суспільного життя, є елементом функціонально-галузевого носія виконавчої влади в державі – Міністерства внутрішніх справ, що є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань формування і реалізації державної політики у сфері захисту прав і свобод людини та громадянина, охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, захисту об'єктів права власності від протиправних посягань, безпеки дорожнього руху, протидії нелегальній міграції.

Таким чином, очевидно, що діяльність ДСБЕЗ є предметом регулювання адміністративного права, яка може розглядатися як в аспекті суб'єктів адміністративних правовідносин, так і в аспекті суб'єктів державного управління внутрішніми справами держави.

Щодо визначення терміну “запобігання”, необхідно відмітити, що у довідковій літературі слово “запобігати” означає не допускати, задалегідь відвертати що-небудь неприємне, небажане [2, с. 422].

Запобігання адміністративним правопорушенням є загальною назвою сукупності різноманітних за спеціалізацією, масштабністю, суб'єктами, протиправними явищами, можливостями досягнення цілей та інших видів діяльності державних органів, установ, підприємств, громадських організацій і громадян й відповідних їх компетенції конкретних заходів, що мають за мету скоротити протиправний потенціал суспільства і кількість його суспільно-небезпечних проявів, послабити протиправну обстановку в країні, не допустити скоєння правопорушень або припинити вже розпочаті правопорушення.

Отже, запобігання в адміністративно-правовій діяльності розглядається як комплекс науково обґрунтованих, практично необхідних, реально здійснюваних і ресурсно-забезпечених заходів, спрямованих як на скорочення криміногенного потенціалу суспільства, так і недопущення його суспільно-небезпечних проявів на різних стадіях їх формування: виникнення

Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)

і розвиток протиправної мотивації, реалізація наміру на різних стадіях учинення проступків.

Із зазначеного визначення випливає, що складовими організаційно-практичної діяльності суб'єктів, що здійснюють діяльність по запобіганню проступків, є:

— профілактика – діяльність, спрямована на завчасне виявлення, обмеження та усунення причин і умов, що сприяють суспільно-небезпечним проявам у суспільстві, а також забезпечення належного захисту людей та матеріальних благ від протиправних посягань;

— відвернення проступків – сукупність заходів, спрямованих на окремі прошарки та групи населення й конкретних осіб, які схильні до вчинення правопорушень;

— припинення проступків – оперативна діяльність щодо чіткого та повного припинення розпочатих проступків тощо.

Специфічність діяльності щодо запобігання проступкам полягає в тому, що вона поєднує як профілактичні, так і силові заходи роботи ДСБЕЗ, які потребують відповідних умінь і навичок.

Суб'єкт запобігання проступкам – це державний орган, громадська організація, соціальна група, службова особа чи громадянин, які займаються розробленням, упровадженням, реалізацією заходів, пов'язаних із здійсненням профілактики, відвернення або припинення протиправних проявів, у зв'язку з чим мають відповідні права, обов'язки й несуть відповідальність.

Аналізуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що ДСБЕЗ дійсно являється суб'єктом запобігання адміністративним проступкам.

Отже, суб'єкти запобігання проступкам повинні мати таку структуру і зміст своєї діяльності, які здійснювали б результативний вплив на всі детермінанти проступків у досліджуваній сфері. Проблема полягає в тому, що ДСБЕЗ створювалась і діяла в тяжких умовах, у період економічної та політичної кризи.

Відповідно до Великого тлумачного словника сучасної української мови “проступок” – це вчинок, що порушує які-небудь норми, правила поведінки, загальноприйнятий порядок; провина [2, с. 1179]. В іншій довідковій літературі зазначено, “проступок – це протиправна поведінка, що тягне за собою дисциплінарну, цивільно-правову чи адміністративну відповідальність” [8, с. 233]. Подібне визначення зустрічаємо й у Тлумачному словнику російської мови С. І. Ожегова, який, крім цього, визначає проступок як порушення правил поведінки, провину [9].

Законодавець у статті 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) надає визначення терміну “проступок”, але ототожнює його із адміністративним правопорушенням: “визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встанов-

лений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність” [10].

Для надання визначення терміну “проступки у сфері господарської діяльності”, крім розгляду терміну “проступок” необхідно розглянути інший важливий елемент його складової, зокрема дефініцію “господарська діяльність”.

У довідковій літературі поняття “господарська діяльність” визначається в основному в контексті діяльності особи, проте низка трактувань має певні відмінності. Зокрема, у Великому тлумачному словнику сучасної української мови при визначенні цього терміну вказана “будь-яка діяльність особи”, при цьому не розмежовуються юридичні та фізичні особи.

У більш широкому змісті поняття “господарська діяльність” представлено у тлумачному словникові юридичних термінів: “суспільно-корисну діяльність членів суспільства та їх об’єднань щодо виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг з метою їх реалізації за плату (як товар), що ґрунтується на поєднанні приватних і публічних інтересів і здійснюється професійно” [8, с. 62]. Аналіз викладеного свідчить, що поняття “господарська діяльність” у довідковій літературі є не однозначним.

Аналізуючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки:

По-перше, діяльність ДСБЕЗ є предметом регулювання адміністративного права, яка може розглядатися як в аспекті суб’єктів адміністративних правовідносин, так і в аспекті суб’єктів державного управління внутрішніми справами держави.

По-друге, суб’єкт запобігання проступкам – це державний орган, громадська організація, соціальна група, службова особа чи громадянин, які займаються розробленням, запровадженням, реалізацією заходів, пов’язаних із здійсненням профілактики, відвернення або припинення протиправних проявів, у зв’язку з чим мають відповідні права, обов’язки і несуть відповідальність. ДСБЕЗ підпадає під зазначені ознаки, а отже являється суб’єктом запобігання адміністративних проступків.

По-третє, удосконалення суб’єктів запобігання проступків у сфері господарської діяльності, а саме ДСБЕЗ, потребує підготовки кваліфікованих фахівців, здатних на практиці, на глибокій науковій та правовій основі запобігати правопорушенням у сфері зазначеної діяльності.

Отже, необхідно зазначити, що запобігання господарським проступкам є дуже важливою складовою правоохоронної діяльності. Її багатоаспектність обумовлює реформування суб’єктів, уповноважених здійснювати профілактичну роботу у сфері охорони правопорядку, додержання законності у господарській діяльності. Таким чином, ДСБЕЗ, як правоохоронний орган, повинна опікуватись відповідною проблемою, щоб максимально мінімізувати негативний вплив правопорушень на стан правовідносин у сфері господарської діяльності.

Список використаних джерел

1. Конституція України : за станом на 28 квіт. 2009 р. / Верховна Рада України [Електронний ресурс] — Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [Голов. ред. В. Т. Бусел, редактори-лексикографи : В. Т. Бусел, М. Д. Василега-Дерибас, О. В. Дмитрієв, Г. В. Латник, Г. В. Степенко]. — К. : Ірпінь : Перун, 2005. — 1728 с.
3. Юридична енциклопедія : [в 6 т.] / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. — К. : Укр. енцикл., 1998. — Т.5 : П-С. — 2003. — 736 с.
4. Колпаков В. К. Адміністративне право України : [підручник] / В. К. Колпаков. — К. : Юрінком Інтер, 1999. — 736 с.
5. Колпаков В. К. Адміністративне право України : [підручник] / Колпаков В. К., Кузьменко О. В. — К. : Юрінком Інтер, 2003. — 544 с.
6. Гончарук С. Т. Суб'єкти адміністративного права / С. Т. Гончарук. — К., 1998. — 187 с.
7. Правознавство : [підручник] / За ред. В. В. Копейчикова, А. М. Колодія. — К. : Хрінком Інтер, 2004. — 752 с.
8. Юридичні терміни : тлумачний словник / В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко, Т. П. Базова та ін. ; [за ред. В. Г. Гончаренка]. — [2-ге вид., стереотипне]. — К. : Либідь, 2004. — 320 с.
9. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка : 72 500 слов и 7500 фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. — М. : “Азъ” Ltd., 1992. — 956 с.
10. Кодекс України про адміністративні правопорушення : від 7 груд. 1984 р. № 8073-Х (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради Української РСР. — 1984. — Додаток до № 51. — Ст. 1122.

Статья посвящена исследованию деятельности Государственной службы борьбы с экономической преступностью как субъекта предотвращения проступков в сфере хозяйственных отношений.

The article is devoted to the examination of the civil service to combat economic crime as a subject to prevent misdemeanors in the economic relations sphere.

Стаття надійшла до редакції журналу 23 грудня 2010 року.